

ГЛАВА 1. ОБОСНОВКА И УКАЗАНИЯ

1. ПРЕДГОВОР - Към Философския Работник

Много сложно нещо е да представиш една хилядолетна, установена и наложила се традиция по нов начин.

Но на практика новата матура по философия е точно това.

От една страна, ние имаме едни многовековни знания и традиции, които са помагали на хората да преминават през всякакви изпитания на историята и да продължават напред. От друга страна е много сложно да прецениш от тези огромни знания, които можем с право да наречем „Златен фонд на Човечеството“, какво точно да подберем и да представим на младите последователи, за да могат по-лесно и по-добре да се впишат в тази вечно млада традиция. Навярно последния израз, на някой може да се стори един оксиморон (стилна фигура, при която се свързват логически изключващи се противоположности), но всъщност това е и философията. Едно занимание, при което новите ѝ почитатели откриват за себе си и за света, класически, вечни истини, но по нов начин, за самите себе си и за света около тях.

В този смисъл и новата матура по философия се опитва именно по един нов начин да представи тази традиция.

Но самата матура все пак е изпит и изпитание за всеки един човек, който я полага. Може да кажем дори и в леко афористичен стил, че това е една „проба за зрялост“ (самата дума на латински означава „зрялост“) за всеки ученик, който трябва да я положи. А това е винаги едно изпитание и предизвикателство.

Пред Вас стои едно помагало, което е направено от един истински Възрожденски Учител (или както биха казали в Европа – „Ренесансов човек“) – Калоян Шишков.

Може да се каже, че той също се явява на матура, заедно с Вас!

Вие сте изучавали в продължение на две години, учебния профил по Философия в училище. Вече сте разбрали, че това е нещо наистина Велико, но и същевременно Сложно.

По същия начин е подходил и Бай Калоян, но като един стар учител. Той се е постарал не само да изучи представеното, но и като един истински Учител, да помогне на своите ученици в тази не лека материя - да обясни трудното, да направи сложното по-достъпно.

В този смисъл, това Помагало, наистина „помага“ на всеки, който се изправя пред предизвикателството Матура. То е полезно за всеки, който има отношение към нея.

Освен това се превръща и в едно прекрасно четиво, когато Матурата не ти е конкретен проблем. Но това става, когато си я взел. А това Помагало, ще ти помогне истински при неговото решаване.

Накрая, трябва да изясним обръщението от началото!

Някога, студентите-първокурсници по философия на Софийския университет, много се учудили, че един от най-големите специалисти по История на Античната философия (при това не само в България) – Професор Доктор Ради Радев, не нарича себе си „Философ“. На което уважаемият Професор отговори по един изключителен начин:

„Млади колеги! Философи са Големите, които ние изучаваме! Всички ние – преподаватели, студенти, ученици, любители, сме само едни скромни философски работници, които ги изучават, интерпретират и прочее. Но, всички ние имаме огромната Отговорност и удоволствие, да изучим и да пренесем тази хилядолетна традиция през времето и да я продължим напред, за да помагаме на човечеството, да върви напред!“

Така че с избора си, да се явите на матура по философия, Вие вече се присъединявате към тази традиция.

От Вашите усилия и работа, зависи доколко успешно, ще бъде това присъединяване и приобщаване към „Философските работници“.

Успех!

Емил Кръстев - учител по философия и докторант по политически науки в СУ “Св. Климент Охридски“

Октомври, 2023 г.

2. ОБОСНОВКА

Идеята да се появи това помагало е съвсем “случайно“. През 2020 година във връзка с последната редакция на Помагалото „Самостоятелна подготовка за матура по философия“ **за общообразователна подготовка**, колегата Емил Кръстев в предговора написа:

“Помагалото обхваща всичко (или почти всичко – навярно, може да излезе и нещо неочаквано и ново), което ни трябва за матурата. Обяснява ни какво е това матура, какъв е нейният формат, как да я изберем, какви са необходимите стъпки, как да се подготвим, какво да правим по време на самата матура и всичко друго, което може да ни бъде от полза в това начинание. То може да се използва и за много други дейности – например как да учим, как да се изразяваме, как да излагаме в писмена форма мислите си, как да решаваме задачи и проблеми и какво ли не още друго...“.

Но както всички знаем, идват най-важните и силни аргументи. Министерството на образованието (МОН с Приложение № 23 на Наредба № 7 от 11.08.2016 г. от 2022 година въведе нов формат на матура по философия за **Профилирана подготовка**, по шест нови модула. Именно тази чиста случайност се оказа съвсем, съвсем закономерен повод да напиша настоящето помагало за успешна матура по философия.

Да ама не, както обичаше да казва един известен журналист от близкото минало. Задачата се оказа много трудна за изпълнение (не че има нещо лесно на този свят, освен да се занимаваш с твърде елементарни неща, и това е грешка). Това, което изучават учениците от горния курс 11 и 12 клас по философия, и то в рамките на много съкратен норматив от часове, е меко казано **“привилегия и предимство“**. Учебниците са написани добре от колегите, на които МОН е възложило задачата. Добри вероятно са и за учителите, които в момента преподават философия в средното училище, **но не са добре написани за нашите ученици**, които в момента учат, както и за такива учители (няма бивш учител, учителят е учител 24 часа в денонощието, седем дни от седмицата и един живот. Девет години след моето пенсиониране не се възприемам като друг освен като *Учител*). като мене, които съставят текстове и помагала за матура по философия. Тези учебници са отлични **за студенти пети курс**, които учат философия. И то за млади хора, които с жар и сърце изучават философия и са **достатъчно интелигентни**, за да усвоят този материал, но както посочих, те са **много трудни не само за преподаване**, но и за заучаване и подготовка за **успешна матура по философия**.

От къде идва трудността за написване на едно такова помагало?

„Ролята на учителите е да узнаят кое как може да се каже на децата в съответната възраст. Това е опит, който учителите имат, а академичните преподаватели нямат. Идеята е учителите да станат водещи“. Това са думи на академик Денков, бивш министър на образованието и настоящ министър председател на Република България.

В какво се изразява трудността?

Хайде да видим какви начини и подходи на подготовка за успешна матура има?

За това как четем, учим, разбираме информацията има много начини и подходи.

Най-напред как се преподава учебния материал?

Има традиционно два подхода“ Първият учителят е длъжен да предаде учебното съдържание, което се разпределя така:80% за нови знания и 20% за упражнение. От няколко години съотношението е променено, съгласно новия Закон за образованието: 60% за нови знания и 40% за упражнения. По друг начин казано това е до болка познатия подход, който се използва масово в българското училище, който още е познат като **Линеен подход**.

1.Линейният начин на преподаване: основно се използва в класно-урочната система на обучение в училище. При този метод на преподаване като стигнеш до края, забравяш, какво е било началото.

Така учат и учениците. По този начин учениците се карат не да мислят, а да зубрят суровата информация. По този начин учат и кандидат студентите, които се готвят да учат медицина с изпити по биология и химия.

Вторият подход е “**Какво трябва да знаят и могат учениците?** Този подход го ползват опитните учители, които най- добре знаят какво и как да се каже на учениците. Този подход беше водещ и приоритетен през последните 15-20 години от моята практика като учител по философия. Този начин на преподаване отлично кореспондира и със **Концентричния подход** в образованието.

При този метод се отделя достатъчно внимание на основните **философски понятия и термини** и след това тези знания се „**пренасят**“ през различните епохи подобно на концентричните кръгове, предизвикани от хвърлен във водата камък, но вече като сравнителен анализ с първоосновата, а не като „**трупане**“ затормозяваща паметта информация.

Например: За подготовката и написването на философско есе се пристъпва когато зрелостниците са усвоили основните понятия, запознали са се с авторитетите, техните произведения, ключовите понятия, които задават философските теми. Научили са се да работят с философски текст и чак тогава се учат Как се пише философско есе!

Как може да се приложи Концентричния метод по философия?

Най-напред да си припомним как учат учениците?

Има най-малко три начина:

1.”Диagonalният” подход: това е „**ученически**” метод: Настанява се удобно на леглото, взема учебника, отваря на темата, например на стр.16-19. „Прочита“ темата така: от горния ляв ъгъл погледът се „плъзва“, отива на долния ляв ъгъл на страницата. След това погледът се „плъзва” на горния десен ъгъл, накрая завършва на долния десен ъгъл от страницата, където темата завършва. Затваря учебника и си казва „**научих си за утре**“.

2.Според руския писател и драматург Княжин има най-малко три начина на четене:

-четеш и не разбираш

-четеш и разбираш

-четеш и разбираш и „написаното” между редовете.

3.Третият подход, на който уча (така като аз разбирам) зрелостниците за матурата по философия, **Концентричния**, е следният в 10 стъпки (подробно описан в темата “Начини и подходи за успешна матура по философия“ на стр.16.

Така се постъпва и за заучаване авторитетите, философите (описано в същата тема на стр.16-17.

И така, независимо от тези обстоятелства се появи настоящото помагало. И разбира се точно и заради това! Днес, във века на информационните технологии, нищо ново не може да се каже, всичко е казано, доказано, изписано, интерпретирано! Моята мисия е да помогна на младите хора и не само на тях, по-лесно да се ориентират във философската проблематика, прилагайки принципа "Тук" и „Сега”.

Не доказвам нищо! Не съм се стремял да пренапиша учебниците по философия, а само да помогна усвояването на материала да стане по-лесно и достъпно, както и да съдействам „масостта” и „чашостта” да присъства в нашето ежедневие. Стремял съм се да взема от цялата тази налична, огромна по обем информация, най-важното (според мен), което ще даде основата, минимума от знания, необходими за подготовка на зрелостника за матура по философия и като обща култура.

В помагалото въпросите и отговорите са взети от учебници, помагала и друга литература, има и мои интерпретации, основани на пряката ми работа с учениците, житейския опит и интуиция.

Дефинирайки понятията, с които всекидневно работим, съм се стремял не толкова да постигна научна пълнота, колкото да намеря онова полезно тълкувание, което е най-близко до разбиранията на учениците и до целите, които си поставяме, и във връзка с тяхната актуалност, практическо значение и смисъл.

Философията ще ви помогне да откриете смисъл извън вас самите, в семейството, приятелите, училището, в природата и простите ежедневни (малки) неща. Смисълът на живота винаги се променя, но никога не престава да съществува.

И още нещо. Трудността за написване на Помагало **за профилирана подготовка** за успешна матура по философия идва и от факта, че за съжаление нашите деца, по официални данни повече от 45% са **функционално неграмотни**, т.е. могат да четат и пишат, но не разбират какво ги пита, не разбират и не могат да правят анализ на текст.

Да не говорим за резултатите най-авторитетното международно изследване на грамотността PISA, през 2019 година. А те са стряскащи:

-47% от българските десетокласници нямат елементарни четивни умения;

-44% са под критичния минимум знания и умения по математика;

-47% са с драстични пропуски в подготовката по природни науки.

„От PISA ни подсказват, че предстои да бъдем затрупани от развалини, от човешки развалини“ коментира журналиста Кеворк Кеворкян, в своя публикация, от лятото тази година.

А днес, през 2023 година какви ли ще бъдат резултатите, след плачевните такива от последните матури?

Е, факир трябва да бъде един учител(пък бил той пенсиониран), за да намери най-подходящия начин да поднесе информацията на разбираем, достъпен език за зрелостниците. **Ако разбира се те пожелаят да я разберат и осмислят!**

В помагалото материалът е разработен във форма на текстови задачи с отворен отговор (около 1000 на брой) Така, според мен зрелостниците по-лесно ще се справят с „тежкия“ материал и по-лесно ще запомнят, разберат и осмислят онова което е нужно за матурата.

Ето три конкретни примера, в които в много съкратен вариант се дава нужната информация:

1. Как се постига истинската свобода, според Хайдегер?

Истинската свобода се постига чрез **приближаване до истината**, живот с истината и ориентиране на живота с оглед на благо, **тоест живот с добродетели**.

2. Ролята на родителят като четворна причина за раждането на детето, според Аристотел

Аристотел е чужд на всякакъв **“еволюционизъм“**. За него е съвсем естествено, **че родителят е четворна причина** за раждането на детето-„родено от родителя“, **“съобразно образа на родителя“**, „по инициатива на родителя“, **„расте по образец на родителя“**

3. Как сексуалността влияе върху нашите мисли и действия?

Сексуалната ни идентичност и сексуалните ни преживявания са повлияни от непрекъснато променящата се социална среда. Сред факторите от средата, които ни влияят са **медиите, религията, етиката, политиката, социоекономическият статус**. **Немалко общества** стават все по- **многокултурни**, а това води до сблъсъци във вижданията, свързани със сексуалността.

Успех и късмет, уважаеми зрелостници!

3. КАКВО НОВО НА МАТУРАТА ПО ФИЛОСОФИЯ ПРЕЗ 2022 и 2023 ?

От въвеждането на матурите като задължителни през 2008 година, това са третите сериозни промени. На първите матури по философия изпитът включваше тест от 50 въпроса и написване на философско есе. От 2010 година се въведе: тест от 30 въпроса, отворени въпроси, свободен текст и философско есе. През 2022 година има нови промени: Матура по философия за профилирана подготовка и за общообразователна подготовка.

Какво конкретно беше новото?

1. Профилирана подготовка:

I. ВИД НА ИЗПИТА

Държавният зрелостен изпит е писмен и анонимен.

II. ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ

Държавният зрелостен изпит е с продължителност четири астрономически часа.

III. УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Държавният зрелостен изпит включва учебното съдържание от задължителните модули на профилирания предмет, изучавани в класовете от втори гимназиален етап:

Модул 1. История на идеите.

Модул 2. Философия и ценности.

Модул 3. Култура на мисленето.

Модул 4. Социална психология.

Модул 5. Философия и политика.

Модул 6. Психология на личността.

IV. ОЦЕНЯВАНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ

- познава, дефинира и разграничава основни понятия от учебното съдържание на съответните модули;